

Sortir de casa per tastar la llibertat

L'esbarjo femení en el primer terç del segle xx

Parlar de dones i diversió requereix posar-se d'acord abans sobre què entenem per diversió i desvincular-la de l'enfocament clàssic, en contraposició amb la feina. La diversió de les gironines de fa cent anys estava condicionada per factors divergents en relació amb els homes, i sovint es practicava en interiors domèstics.

Text > ROSA MARIA GIL TORT, historiadora

És difícil de definir què s'entén per oci femení en el període estudiat i pel col·lectiu de dones burgeses. Quines activitats es poden considerar de lleure? Fa cent anys elles tenien unes opcions laborals limitadíssimes i uns valors de més del 70 % d'analfabetisme. Molt poques podien accedir, en cas que s'hi sentissin abocades per vocació o necessitat, a una professió qualificada que a més els permetés treballar i sortir de casa amb llibertat i gaudir de l'espai públic amb autonomia.

D'altra banda, hem estudiat en un altre article d'aquest dossier el sorgiment del lleure autogestionat en la societat industrial per la via de les entitats recreatives i com aquesta eclosió va patir un biaix androcèntric definitiu, que limitava a dies puntuals la participació de les dones en aquestes activitats.

Traspasar un doble llindar

En general, els escenaris d'esbarjo estaven molt poc desenvolupats. Fins als anys vint del segle passat, l'avui anomenada *indústria del lleure* no existia, i les activitats d'oci eren produ-

te, sobretot, de la iniciativa privada i sovint individual. En aquest punt cal considerar el paper de l'Església com a organitzadora del temps dels gironins, i especialment de les gironines, en els anys estudiats. Pensem no tant en la pràctica religiosa com en les manifestacions més festives, com processons, monuments d'altars i aplecs que animaven el calendari. Cal esmentar també la participació de les dones en les festes del carrer. Així, està documentat el paper de Maria de la

>> Grup d'assistents a un taller de costura, l'any 1900. (Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. AUTOR DESCONEGUT.)

>> *Retrat d'estudi d'una noia cosint, el 1900.*
(Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. LÉO.)

Bonanova Masó com a organitzadora de les catifes del Corpus al carrer dels Ciutadans, i la presència de diferents dones de la família en la festa de Santa Anna, patrona del carrer de les Balles-teries, des del balcó de la Casa Masó.

L'altre focus d'activitat que hi havia era el Teatre Municipal, reobert el 1860 amb una programació estable de temporades anuals d'òpera sovint programades entorn de les Fires de Sant Narcís. Al Teatre també s'organitzaven balls de societat i també era el lloc de celebració dels Jocs Florals, cada diada de Tots Sants, des del 1902.

Lleure individual i lleure social

Fins als anys vint del segle passat, una bona part del lleure femení se situava en el domicili particular. A partir dels epistolaris privats de la família Masó identifiquem un seguit de feines de la llar que superaven la rutina estricta. Seria el cas de la preparació de menges especials, sobretot de pastisseria i lligades al calendari litúrgic, com la coca de llardons, la crema de Sant Josep, els bunyols de Setmana Santa, les torradetes de Santa Teresa o els panellets de Tots Sants; també l'elaboració de brodats, treballs manuals i peces de roba especial.

Les infraestructures propícies a l'activitat social, com casinos i cafès, eren terreny exclusiu dels homes, i no hi havia espais per consumir preparats per a les dames, com ara cafeteries i gran-

ges. L'opció de completar una passejada amb l'entrada a un establiment era gairebé nul·la fins ben entrat el segle xx.

Les noies i senyores a qui l'estatus permetia alliberar-se dels deures domèstics practicaven aficions com la música, el brodat, el dibuix, la pintura i la lectura, però a casa. Aquestes activitats podien dur-se a terme de forma col·lectiva, entre amigues que s'ajuntaven a les diferents cases, tot berenant, conversant i intercanviant coneixements i confidències.

Aquestes trobades tenien el complement de les visites a les cases dels amics i coneguts, un costum molt arrelat al tombant de segle. Una altra convocatòria de l'àmbit privat eren els balls i les vetllades privades, organitzats per les famílies més preeminents de la ciutat, per la posada de llarg de les seves filles quan feien divuit anys. En altres ocasions, la vetllada consistia en un concert amateur en el qual sovint s'executaven peces romàntiques del repertori alemany, tan de moda en aquells anys. També s'organitzaven concerts privats amb músics reconeguts.

El 1897 va obrir el primer local de projeccions de cinema, al carrer de l'Argenteria; el 1908 es va inaugurar el Cinema Gran Via; l'any següent el Co-

>> *Noia al pont de Pedra, el 1910.*
(Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. AUTOR DESCONEGUT.)

lisseu Imperial, però la presència d'aquelles dones a teatres, fires, cinemes i balls era menys que anecdòtica.

En general, les activitats de lleure en espais públics, exteriors o tancats, com ara balls, espectacles i concerts, es limitaven a convocatòries molt definides pel calendari. Les invitacions

>> *Grup d'amigues a les ribes del riu Ter. Al fons a la dreta, el pont de la Barca.*
(Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. AUTOR DESCONEGUT.)

als balls venien de les societats recreatives, com el Casino, o l'Ateneu, que obria a les noies i senyores els seus espais privats per Carnestoltes, Fires o Cap d'Any. Més endavant, les societats recreatives van programar balls de tarda i vespre tots els festius. Un exemple el tenim en els locals que el GEiEG va inaugurar l'abril de 1936 al número 19 de la plaça de la Independència, i en els quals va convocar un bon nombre de gironins, fins que l'esclat de la Guerra Civil, pocs mesos més tard, va obligar a tancar-los.

L'activitat cultural de conferències, exposicions i presentacions era inexistent. A Girona, probablement el primer establiment dedicat a l'organització d'actes culturals amb una programació estable va ser l'Athenea, fundat per una societat privada de caràcter masculí el 1913 i extingida el 1917. Aquest experiment de modernitat va ser freqüentat per les germanes, esposes i filles del grup d'intel·lectuals i artistes fundadors, i va ser un nucli d'activitats durant els seus pocs anys de vida. El seu deixant de modernitat es va allargar en la fundació de l'Ateneu de Girona i en part també en la fundació de la Biblioteca Popular de la Dona i l'Institut de la Dona que Treballa, anys més tard.

L'altra manera de distreure's que tenien les gironines era sortir a passeig, que podia comprendre la ruta urbana o semiurbana, o una excursió a indrets propers com Sant Daniel, la Devesa i la rodalia (Fontajau, Taià, Domeny, Cartellà, el pla de Girona i la zona de Palau). Un indret clàssic era la Devesa, les llargues avingudes a l'ombra dels plàtans, els jardins francesos i la banda militar a la plataforma dels músics construïda el 1865. A partir dels anys vint, van iniciar-se les manifestacions esportives al camp de Mart, a la pista del tennis, i al frontó, on se'n reunia el públic.

La celebració de les Fires de Sant Narcís se centrava en els oficis religiosos i la instal·lació de les parades de fira a la plaça de Sant Agustí. El programa recreatiu es completava amb balls a les diferents societats recreatives i espectacles teatrals al Teatre Municipal.

Les revistes femenines

En les primeres dècades del segle xx, amb la millora dels índexs d'alfabetització, es va consolidar una oferta de revistes per a dones, en alguns casos nascudes a mitjan segle anterior. Aquestes

>> Retrat de grup de tres noies, l'any 1925. (Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. FOTO LUX.)

Fins als anys vint del segle passat, una bona part del lleure femení se situava en el domicili particular. Les infraestructures propícies a l'activitat social, com casinos i cafès, eren terreny exclusiu dels homes.

>> Retrat d'estudi d'un grup de noies disfressades, l'any 1929. La primera per l'esquerra és Dolors Pujol. (Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. FOTO LUX.)

A poc a poc, però, una entitat interclassista i activa com el Grup va anar renovellant les propostes d'oci i els costums de tothom

revistes, sovint lligades en origen a organitzacions catòliques i feministes, van ser un factor important en la formació d'una consciència de grup i en el renovellament del pensament de les lectores. El camp temàtic més explorat era el de les labors i la moda, moltes vegades amb models d'Itàlia i Alemanya, on n'hi havia una tradició molt arrelada. També s'oferien receptes de cuina i consells per gestionar la llar. Tot plegat es completava amb notes de societat i articles de més profunditat, alguns escrits per les autores que començaven a brillar en la premsa de l'època.

Els anys vint i l'obertura de nous horitzons

A finals de 1919, la fundació del GEiEG, el Grup Excursionista i Esportiu Gironí, significà el naixement a Girona d'una

>> Excursió a la neu, el 1930. A l'esquerra, Ernest Gussinyé i la seva mare, Carme Ribas. (Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. AUTOR DESCONEGUT.)

nova modalitat d'oci organitzat de caràcter col·lectiu. Les sortides programades van esdevenir molt populars en la celebració d'aplecs i excursions per conèixer el patrimoni cultural i natural, i també els primers esports. L'adhesió de les gironines a aquestes noves propostes va ser en un principi tímida i anecdòtica, com correspon al patró d'activitats exteriors que hem anat definint. A poc a poc, però, una entitat

interclassista i activa com el Grup va anar renovellant les propostes d'oci i els costums de tothom. En el cas de les gironines, les més agosarades, com Aurora Bertrana, hi van participar ben aviat sense gaires reserves. D'altres, com les dones Masó, s'hi van acostar d'una manera més discreta, sovint gràcies a les seves parelles i els seus germans, especialment per participar en activitats excursionistes i fotogràfiques.

>> Partit de dobles mixtos a la pista de tennis de la Devesa, l'any 1917. (Foto: AJUNTAMENT DE GIRONA. CRDI. AUTOR DESCONEGUT.)

